

Utlåtande 2007:121 RI (Dnr 011-758/2007)

Minimering av antalet valkretsar och införande av utjänningsmandat i kommunvalet
Motion av Per Ankersjö (c) (2007:6)

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande
Motion (2007:6) av Per Ankersjö (c) anses besvarad med vad som anføres i detta utlåtande.

Föredragande borgarrådet Kristina Axén Olin anför följande.

Ärendet

Per Ankersjö (c) har den 20 februari 2007 lämnat in en motion till kommunfullmäktige med förslag om minimering av antalet valkretsar och införandet av utjänningsmandat i kommunvalet. Motionären föreslår att kommunfullmäktige beslutar att antalet valkretsar minimeras till två kretsar samt att staden skall uppvakta staten i fråga om att införa ett system med kommunala utjänningsmandat.

Beredning

Motionen har remitterats till stadsledningskontoret och till valnämnden.

Stadsledningskontoret anser att antalet valkretsar ska fastställas både med hänsyn till vikten av lokal representation och med största möjliga proportionalitet till kommunfullmäktige. Valkretsindelningen och antalet valkretsar prövas inför varje val. Stadsledningskontoret anser att det i detta skede är för tidigt att fatta något beslut om att förändra antalet valkretsar i Stockholm. Stadsledningskontoret anser vidare att staden inte bör uppvakta staten rörande utjänningsmandat innan grundlagsutredningen är klar.

Valnämnden anser att inför valet 2010 kommer valkretsindelningen att ses över på nytt men att det vore fel att på detta stadium fatta något beslut om antalet valkretsar i Stockholm.

Mina synpunkter

Motionären visar på ett bra sätt på de brister som finns i nuvarande valkretsindelning. Stadsledningskontoret och valnämnden belyser väl i sina remissvar de komplikationer som finns med förändringar av valkretsarna. Diskussionen kring förändringar av det institutionella regelverket vid val är en viktig och bra diskussion som ska föras och har förts under en längre tid. I och med att vår stad växer och utvecklas kan det också leda till att det blir påkallat med förändringar.

Motionären föreslår att kommunfullmäktige direkt bör fastslå att Stockholm ska gå från sex valkretsar till två. Jag anser att förändringar av valkretsindelningar bör föregås av en större utredning och dialog mellan partierna i Stockholm.

Jag förutsätter att valnämnden i god tid inför nästa ordinarie val bör väcka frågan om huruvida det är lämpligt att ändra valkretsindelningen i Stockholm och om valnämnden så finner initiera en dialog i frågan.

Rörande motionärens förslag om att uppvakta staten rörande kommunala utjämningsmandat anser jag, liksom remissinstanserna, att grundlagsutredningen bör få slutföra sitt arbete innan en eventuell uppvaktning genomförs.

Bilaga

Motion (2007:6) av Per Ankersjö (c) om minimering av antalet valkretsar och införande av utjämningsmandat i kommunvalet

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige besluta följande

Motion (2007:6) av Per Ankersjö (c) anses besvarad med vad som anförs i detta utlåtande.

Stockholm den 19 september 2007

På kommunstyrelsens vägnar:
KRISTINA AXÉN OLIN

Anette Otteborn

Särskilt uttalande gjordes av *Stefan Nilsson* (mp) enligt följande.

En minskning av antalet valkretsar i kommunvalet i Stockholm skulle innebära att tröskeln för att komma in i fullmäktige sänktes, men också sannolikt en minskad lokal representationen. Var och en av Stockholms sex valkretsar omfattar ett område på mellan 100 000 och 150 000 personer. En minskning av antalet valkretsar till två, i enlighet med motionen, innebär valkretsar omfattande 350 000-400 000 personer; dvs ungefär som Göteborg, innebär risk för att vissa stadsdelar i Stockholm skulle kunna bli kraftigt underrepresenterade. Miljöpartiet anser att först bör valnämndens översyn av valkretsindelningen avvaktas innan man tar ställning till antalet valkretsar i kommunvalet 2010. När det gäller frågan om utjämningsmandat bör först grundlagsutredningen slutföra sitt arbete innan man tar ställning till detta och en eventuell uppvaktning.

Ersättaryttrande gjordes av *Per Ankersjö* (c) enligt följande.

Jag noterar med glädje att finansborgarrådet delvis instämmer i min argumentation och inte stänger dörren för justeringar i enlighet med motionens intentioner.

Samtidigt är konsekvenserna av dagens valkretssystem allvarliga då allt för många väljare inte får vara med och påverka sammansättningen av kommunfullmäktige. När det gäller uppvaktningen av staten bör staden självfallet noga följa grundlagsutredningens arbete, men motionen tar inte ställning till när i tiden en uppvaktning ska ske. Motionen bör således bifallas.

ÄRENDET

Per Ankarsjö (c) har den 20 februari 2007 lämnat in en motion till kommunfullmäktige med följande rubrik: ”Motion om minimering av antalet valkretsar och införandet av utjämningsmandat i kommunvalet”. Motionären gör bland annat gällande att dagens system med sex valkretsar medför en demokratisk snedvridning eftersom varje parti måste vinna mandat i varje krets utan att kunna tillgodoräkna sig de röster som inte räcker till mandat i andra kretsar. Vidare hävdar motionären att dagens system leder till att partirepresentationen i kommunfullmäktige dåligt överensstämmer med utfallet i valet i Stockholm som helhet. Motionären föreslår att kommunfullmäktige beslutar att antalet valkretsar minimeras till två kretsar samt att staden skall uppvakta staten i fråga om att införa ett system med kommunala utjämningsmandat.

BEREDNING

Motionen (2007:6) av Per Ankarsjö (c) om antalet valkretsar och införandet av utjämningsmandat i kommunvalet har remitterats till stadsledningskontoret och till valnämnden.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 27 april 2007 är i huvudsak av följande lydelse.

Frågan om antalet valkretsar och graden av proportionalitet vid val till kommunfullmäktige har diskuterats under lång tid och bland olika statliga, regionala och kommunala instanser. I flera offentliga utredningar har utformningen av val till kommunfullmäktige behandlats. Enligt gällande vallag skall kommunen, om det finns fler än 24 000 som har rösträtt, delas in i två eller flera valkretsar. Vallagen gör även gällande att det inte, till skillnad från val till Riksdagen och landstingsfullmäktige, får förekomma några utjämningsmandat vid val till kommunfullmäktige.

Stockholm är för närvarande indelad i sex valkretsar. Med hänsyn taget till Stockholms stora invånarantal och i jämförelse med andra kommuner i landet är antalet valkretsar ändamålsenligt. Valkretsindelningen syftar till att skapa en lokal förankring och därmed förbättra den lokala representationen i kommunfullmäktige. Valkretsindelning kan däremot leda till en snedvridning av proportionaliteten i mandatfördelningen. Det innebär att ett partis sammanlagda röster i hela kommunen inte står i exakt proportion till mandatfördelningen i kommunfullmäktige.

Stadsledningskontoret anser att antalet valkretsar ska fastställas både med hänsyn till vikten av lokal representation och med största möjliga proportionalitet till kommunfullmäktige. Valkretsindelningen och antalet valkretsar prövas inför varje val. Stadsledningskontoret anser att det i detta skede är för tidigt att fatta något beslut om att förändra antalet valkretsar i Stockholm.

Även frågan om att införa ett system med kommunalt utjämningsmandat har diskuterats under lång tid. Fördelen med ett system som tillåter utjämningsmandat är att

proportionaliteten kan öka vilket innebär att ett partis sammanlagda antal röster i hela kommunen bättre överensstämmer med mandatfördelningen i kommunfullmäktige.

Den tillsatta grundlagsutredningen har bland annat i uppgift att överväga införandet av kommunala utjämningsmandat. Stadsledningskontoret anser att staden inte bör uppvakta staten i detta avseende innan utredningen är klar.

Valnämnden beslutade den 18 april 2007 godkänna valnämndens kanslis förslag till yttrande som svar på remissen.

Ersätтарыttrande gjordes av Marianne Nord (c) i enlighet med följande.

Motionen visar tydligt att dagens kretsindelning inte tillgodoser lagens krav på samma villkor i olika delar av staden. Utjämningsmandat skulle göra värdet av varje röst blev mer lika.

Det är tydligt att kretsindelningen måste ändras inför nästa val. Två valkretsar skulle ge ett stabilt system med 50/51 mandat per krets. Ett nytt bostadsområde skulle inte så lätt påverka utfallet. Inom varje krets kan de partier som vill ha flera listor – med lokalt förankrade kandidater. Några tomma stolar behöver inte bli följden av en sådan reform.

Valnämndens kanslis tjänsteutlåtande daterat den 12 april 2007 är i huvudsak av följande lydelse.

Frågan om valkretsindelning, utjämningsmandat och proportionallitet vid val till kommunfullmäktige har diskuterats länge. Flera utredningar har behandlat dessa frågor men det har inte varit möjligt att uppnå politisk enighet om att föreslå ändringar i systemet.

Valkretsindelningen syftar bl. a till att ge de valda en lokal förankring och att minska avståndet mellan väljare och valda. Under vissa omständigheter kan dock valkretsindelningen leda till brister när det gäller proportionaliteten i mandatfördelningen.

I riksdags- och landstingsfullmäktigevalen har dessa effekter korrigerats genom införandet av utjämningsmandat. Utjämningsmandaten har kompletterats med regler om spärrar mot småpartier, i riksdagen fyra procent och landstingen tre procent. Detta ger proportionellt sett ett resultat som bättre svarar mot resultatet i hela riket/landstinget.

En bärande tanke i debatten kring valsystelet har varit att det behövs en spärr mot småpartier för att motverka en långt gående partisplittring i de beslutande församlingarna. Ett uttryck för detta är de valda mandatfördelning, den jämkade uddatalsmetoden med första divisor 1,4. Därigenom skapas en tröskeffekt när det gäller det första mandatet för varje parti. Ytterligare spärreffekt skapar procentspärrarna på riksdags- och landstingsnivå. Vid kommunfullmäktigevalen har det inte bedömts nödvändigt att införa en procentspärr eftersom mandatfördelningsmetoden tillsammans med valkretsindelningen ofta skapar en spärr i storleksordningen 2,5 procent. Spärreffekten kan också bli högre beroende på utformningen av valkretsindelningen, antal partier, antal mandat och röstfördelningen mellan partierna. Studier som gjorts visar dock att spärren för det mesta ligger på en politisk godtagbar nivå.

Studier visar också att proportionaliteten vid kommunfullmäktigevalen också är godtagbar förutsatt att reglerna för utformning och storlek på valkretsarna har följts vid indelningen.

När det gäller införandet av utjämningsmandat är det viktigt att utjämningsmandaten är tillräckligt många för att rätta till att korrigera brister i proportionaliteten. I landsingen är en tiondel av mandaten utjämningsmandat. En motsvarande regel för Stockholm stad skulle innebära att endast 90 mandat blir fasta valkretsmandat. Detta kan komma i konflikt med önskemålet om många fasta mandat i valkretsarna för att säkerställa proportionalitet och lokalförankring.

Den tillsatta grundlagsutredningen (dir 2004:96) skall också överväga förändringar i det kommunala valsystemet. De politiska partierna har goda möjligheter att den vägen föra fram förslag till förändringar på detta område. Staden bör därför inte nu uppvakta staten med förslag om kommunala utjämningsmandat.

Två valkretsar i Stockholm

Stockholm måste enligt vallagen ha minst två valkretsar. Varje valkrets skulle ensam då bli större än de flesta kommuner. Detta skulle kunna strida mot intresset av lokalt förankrade kandidater.

En måhända trivial synpunkt är att det nuvarande valsedelsformatet endast tillåter 76 kandidater vid fram- och baksidestryck med minsta typsnitt vilket är 8 punkter. Valsedlar som är utformade på detta sätt är knappast ägnade att underlätta ett aktivt personval från väljarnas sida.

Med två valkretsar skulle de största partierna sannolikt behöva mer än 60 kandidater för att besätta alla tilldelade platser som ledamöter och ersättare i fullmäktige. Med tanke på att det förekommer avgångar under mandatperioden skulle detta kunna leda till att det uppstår tomma stolar i fullmäktige senare under mandatperioden.

Valkretsindelningen prövas på nytt inför varje ordinarie val och inför valet 2010 kommer valkretsindelningen att ses över på nytt. Eftersom staden befinner sig i ett dynamiskt utvecklingsläge med många nybyggda bostadsområden är det sannolikt att valkretsindelningen kommer att ändras. Själfallet kommer antalet valkretsar att vägas mot mandateffekter och andra synpunkter som leder fram till förslag till valkretsindelning. De synpunkter som framförs i motionen kommer självfallet att ingå i underlaget i detta arbete. Det vore fel att på detta stadium fatta något beslut om antalet valkretsar i Stockholm.

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2007:6

2007:6

Motion av Per Ankersjö (c) om minimering av antalet valkretsar och införande av utjämningsmandat i kommunvalet

Dnr 011-758/2007

I Stockholms stads kommunval används ett system med sex valkretsar. Detta system har säkerligen goda avsikter i grunden, med en idé om lokal demokrati där det är tänkt att partierna ska bedriva lokala valrörelser i de sex olika delarna av staden. Lagen säger också att större kommuner och kommuner med stora fullmäktigeförsamlingar ska dela upp sig i valkretsar.

Emellertid medför systemet en demokratisk snedvridning eftersom varje parti måste vinna mandat i varje krets utan att kunna tillgodoräkna sig de röster som inte räcker till mandat i andra kretsar. Detta leder till att tusentals röster går till spillo. Det leder också till att partirepresentationen i kommunfullmäktige stämmer dåligt överens med utfallet i valet i Stockholm som helhet.

Parti	Antal röster	Procent	Mandat	Varje mandat kostar
Moderata Samlingspartiet	180207	37,25	41	4392
Centerpartiet	15205	3,14	1	15205
Folkpartiet liberalerna	46657	9,64	10	4666
Kristdemokraterna	18907	3,91	3	6302
Socialdemokraterna	118129	24,42	27	4375
Vänsterpartiet	38284	7,91	9	4254
Miljöpartiet de gröna	44530	9,20	10	4453
Övriga partier	21915	4,53	0	- - - -

Tabell – kommunvalet Stockholms stad 2006

Valkretsarna i kombination med att man inte får tillämpa utjämningsmandat i kommunvalet innebär att över 40 000 stockholmares röster inte påverkar partifördelningen och därmed politiken. Nästan 9 procent av rösterna räknades bort i kommunvalet i Stockholm 2006.

Ett sådant system tenderar också att slå hårt mot mindre partier, vilket blev fallet i exempelvis kommunvalet 2006 (se tabell). Det kan dock drabba de flesta partier och skulle mycket väl kunna avgöra vilken majoritet som får styra staden. Man skulle alltså kunna få en situation där ett av blocken styr utan att ha en majoritet av väljarna bakom sig.

Det finns två sätt att åtgärda detta demokratiunderskott. Det ena är att lagen skulle tillåta utjämningsmandat i kommunvalet på samma sätt som i landstings- och riksdagsvalet, något som inte medges idag. Stockholms stad borde arbeta för att få en sådan ändring till stånd, mot bakgrund av att man kan visa på tydliga exempel där valkretssystemet skapar en demokratisk snedvridning och ger upphov till många spillröster.

Det andra sättet är att minimera antalet valkretsar och därmed demokratiunderskottet.

Kommunfullmäktige föreslås besluta följande.

1. Antalet valkretsar i kommunvalet minimeras till två kretsar.
2. Staden skall uppvakta staten i frågan om att införa ett system med kommunala utjämningsmandat.

Stockholm den 23 februari 2007

Per Ankersjö